

L. RITÓK NÓRA

A SZOCIÁLIS KOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSÉRŐL

Ha pedagógusokkal beszélgetünk, mit látnak, hogyan változnak a gyerekek, szinte mindenki megfogalmazza, hogy a felgyorsult világ mennyire rossz irányba befolyásol mindent.

Egyre bonyolultabb feladat a gyerekek motivációját fenntartani, a figyelemkoncentráció zavarai mintha gyakoribbak lennének, a konfliktusokat nehezebb feloldani, nem figyelnek oda egymásra. Nehezebben látják egymás érzelmeit, az együttműködést igénylő helyzetekben sem mutatnak empátiát. Gyakori a túlzó énkép, az irányító szerepbe helyezkedés, ami sokszor párosul a másik negatív helyzetbe hozásával. A kudarcűrő képesség gyenge. Sokaknál, főleg a hátrányos helyzetűeknél pedig épp negatív az énkép, emiatt hamar feladják, nem tesznek erőfeszítéseket, a „nekem úgysem megy” típusú megközelítéssel kizárják magukat a fejlesztések lehetőségiből.

Ha az iskolán túl tekintünk, a társadalomban is mintha csökkenne az empátia, a tolerancia, erősödik a gyűlölködés, az együttműködési képességek hiánya is érzékelhető, a saját helyzet, boldogulás felülír mindent.

Változik a világ, és egyre égetőbb a kérdés: vajon az iskola képes a gyereket megfelelően felkészíteni az életre? Tudással, készségekkel, képességekkel? Eszembe jut Hankiss Elemér, aki a *Proletár reneszánsz* című művében elemezte a változásokat, hogyan lett a hagyományos „szeresd felebarátodat”-ból a modern „szeresd önmagad”, vagy a „takarékoskodj”-ból „fogyassz”, illetve a „légy szerény”-ből „légy sikeres”, stb. Tudunk-e ezekhez az elkerülhetetlen változásokhoz igazodni az oktatásban?

Sokféle dologról lehetne persze beszélni, a globalizációról, a tudástartalmak változásáról és azok használatának szükségességéről, a digitális kor elvárásairól, az értékek kettősségéről, azok megingathatatlanságáról és átértékeléséről. A média hatásáról, a család funkciójáról, a nevelési elvek változásáról. Bonyolódik a kor, és egyre bonyolultabbak azok oktatásra vetülő hatásai.

Ám úgy tűnik, az ismeretközpontú oktatás nehezen enged teret a változás-

nak. A rendszer nehezen mozdul, a tantervek elengedni nem nagyon akarnak semmit, ám jön az új, egyre gyorsuló ütemben, és ennek is teret kell adni. A jobb társadalmi státuszú szülők elvárásai is nőnek, ők jobb továbbtanulási lehetőségeket szeretnének elérni a gyerekeiknek, jön a különóra, az iskolába be nem férő új területekkel, telezsúfolva a mindennapok szabad, játékra fordítható perceit, túlterhelve a gyerekeket. A rosszabb társadalmi státuszú szülők erre nem törekszenek. Ott más átörökítések működnek, a motiváció a tanulás iránt gyenge, a túlélés stratégiája más.

Ami, azt hiszem, egyre kevesebb teret kap, az érzelmi intelligencia, a szociális készségek fejlesztése. Ugyan, kit érdekel ma, hogy a gyerekek az iskolában boldogok-e? „Naná, még mit nem! Nem szórakozni járnak ide! Nem kívánságműsor ez! Jobb, ha itt megtanulják, milyen az élet...”, mert aztán kint jön a pofára esés...” – hallani gyakran a mondatokat.

De vajon tényleg ilyen az élet? Vagy mi, felnőttek tesszük ilyenné, és aztán megváltoztathatatlan tényként kezelve erre szocializáljuk a gyerekeket is? Tartjuk az iskolában azt a keretrendszert, ami minket is gúzsba köt, ami- ben mi sem vagyunk boldogok? Miért?

Azt hiszem, napjaink oktatásából ez marad ki leginkább. A pozitív érzélem hatásrendszere. Kötelezettségeket hangsúlyozunk, igen, haladnunk kell a tananyaggal, muszáj tartani a lépést, legyen meg az előírt munkafüzeti feladat, ha marad, az majd megy házi feladatnak, mert nincs idő, a következő órán már tovább kell lépni, a következő oldalra. Hajszoljuk magunkat, a gyereket, hajszol minket az ellenőrzés, a központi felmérés, a ponthatárok elérésére, a felvételinek való megfelelés. Mert ma az a jó tanár, akinél magas a tanulmányi átlag, aki versenyeztet, akinél már karácsonyra olvasnak, ahogy Vekerdy Tamás sokszor megemlíti, és aki a tervezettnek megfelelően haladva befejezi a tananyagot, időben.

Ám mi kell vajon az életben való boldoguláshoz? A történelmi évszámok bebiflázása? A kémiai képletek felsorolása? Vagy az, hogy olvasónap-

lóban feldolgoztuk-e *A köszívű ember fiait?* Vagy, hogy fel tudjuk-e sorolni a mondatfajtaikat? Bizonyára ezek is fontosak, hiszen kell az általános műveltség és a szakmaspecifikus tudás is. De az is, legalább ennyire, hogy tudjuk reálisan megítélni magunkat és másokat, hogy tudjunk együttműködni, és rendben legyünk magunkkal és a világgal. Tudjunk örülni a munkánknak, a másik sikerének, legyünk támogatóak, hogy tudjunk közösségben működni, hogy észrevegyük a szépet és tudjunk rá vigyázni is. Meglássuk a másik fájdalmát, és forduljunk felé segítőkészen.

Napjainkban nagyon fontos, hogy erre fókuszáljon az iskola, bármilyen társadalmi csoportból érkező gyereket tanít. A jobb társadalmi státuszúaknak azért, mert az ő sikerkritériumaikban is háttérbe szorul ez a minél több tudás felszedésére törekvés mellett, a rosszabb státuszú családokban pedig azért, mert ott a szülőknek is hiányosak a szociális készségei.

De képesek vagyunk-e erre? Igazából ezeknek ott kellene lennie minden tantárgyban, a tanórák minden percében, és ott az ún. rejtett tantervben is, az iskola légkörében. De valami miatt ez manapság nem tud előtérbe kerülni. Ha sokan most azt gondolják, erre valók az osztályfőnöki órák vagy az erkölcsstanórák, tévednek. Ezekhez nem ismereteket kell társítani, hanem a tanítási folyamatok során kell megélni. Élménnyé tenni a tanulást, az együttműködést, és ezek akkor kezdenek beépülni, fejlődni.

Ha rajtam múlna, minden tanórát úgy építenék fel, minden tantárgyi struktúrát úgy határoznák meg, hogy abban legyen kötelező elem a szociális kompetenciák fejlesztése. Legyen benne minden tanórában a személyes kompetenciákra való tudatos fókuszálás, olyan elem, ami az önbizalmat, az önbecsülést építi, a helyes önértékelést fejleszti. De nemcsak azoknál, akiknél mindig sikeres a munkafüzeti feladat megoldása vagy gyorsan jelentkeznek, hogy megvan a matematikapélda eredménye, hanem mindegyik gyereknél, annál is, aki gyengébb. Ha minden gyereknél kö-

telező elem lenne a sikerélményhez való juttatás, hamarosan nem lenne gond a tanulási motivációval. Persze ehhez egyéni fejlesztések kellenének, többletmunka, ám meggyőződésem, hogy minőségi változást hozna az oktatásban. Ehhez új típusú, differenciált feladatok kellenek, ahol a képességeknek megfelelően mindenki erőfeszítést tesz és sikerélményhez jut. Ez persze nem a poroszos „most mindenki a 4. feladatot nézi” típusú óravezetést igényli.

Ha rajtam múlna, minden tanórán kötelezően benne lenne a társas kompetenciák fejlesztése is, igen, minden órán, hogy tevékenység közben megtapasztalják az együttműködést, a munkamegosztást, hogy megtanuljanak kompromisszumot kötni, segíteni egymásnak, örülni a csoport közös teljesítményének, vagy elviselni a kudarcot a közösségben.

Kis többletmunkával ezt minden pedagógus megtehetné. Ha pedig iskolai szinten is koordinálva lenne, hamar látszana az eredménye is.

Mi, az Igazgyöngy Alapfokú Művészeti Iskolában ezt abban a tevékenységben tesszük, ahol meggyőződésem szerint a legkönnyebben megtehető: a vizuális nevelésben. Mert az alkotásra épülő tevékenységekben a szociális készségek nagyszerűen fejleszthetők. A tantárgy tág mozgásteret enged a tematikában, hiszen a vizuális kommunikációt kell fejlesztenünk, amit bármilyen témán lehet, így igazodhatunk a gyerekek érdeklődési köréhez, más tantárgyak ismeretanyagának vizualizálásához, vagy éppen egy-egy rajzpályázat kiírásához is.

Hogy mi kell a szociális kompetenciafejlesztő vizuális neveléshez? Tudatos pedagógiai tervezés a gyerekekre szabott, egyéni mozgásteret is engedő feladattal, a technikai tudás magas foka, ami a „garantált” sikerélményt adja, az alkotási folyamat megélésének biztosítása, a feladat céljára fókuszáló értékelés, a közösségi vizuális élmény megtapasztalása.

Íme, kipróbálásra ajánlva egy feladatleírás az Igazgyöngy példatárából:

BETŰHÁZAK

Pedagógiai célok:

1. Vizuális nevelés:

Képességfejlesztés: Különböző papírmínőségek használatának megtapasztalása, az élmények szóbeli megfogalmazása. Új technikák kipróbálása (kollázs).

Műveltségi tartalom: A környezettudatosság lehetőségei a vizuális kultúrában.

2. Szociális kompetenciafejlesztés: Az önállóság, az önbizalom fejlesztése. Csoportidentitás megtapasztalása.

3. Tantárgyközi integráció: A betű mint képi elem. Szöveg és esztétikai minőség.

Anyagszükséglet: A/4-es rajzlap, egy tenyérnyi újságpapír, amin szöveg van, alkoholos filc, vízfesték, szivacshenger, színes filctoll, olló, ragasztó

A feladat menete:

A rajzlapok előkészítése: Célszerű előre előkészíteni a rajzlapokat, hogy teljesen száradjanak meg a rajzhoz. Vizes, kicsavart szivacshengerrel dörzsöljük meg a vízfesték sárga-narancs, vagy sárga-zöld, lila-kék gombját, és a hengerrel vigyük fel a felületre a festéket.

Bevezető beszélgetés:

(Előtte mindenkinek osszuk ki a színezett rajzlapokat és az újságpapírt.)

Hunyjátok le a szemeteket, és a bal kezetekkel fogjátok meg a rajzlapokat sarkát, a jobb kezetekkel pedig az újságpapírt! Mozgassátok kicsit az ujjaitok között! Milyen hasonlóságot és milyen különbséget éreztek? Most nyissátok ki a szemeteket, és mondjátok így is különbséget a két papír között. (szín, mintázat, méret)

Mire használhatjuk az újságokat, ha már elolvastuk azokat? Miért fontos, hogy újra felhasználjuk ezeket vagy az anyagukat? Te hogyan óvod a környezetet?

Ma a rajzunkon felhasználjuk az újságpapírt is, ugyanis betűházakat készítünk... Nagyon érdekes és vicces folytatással. Kezdjük is!

1. Először az újságpapírra rajzoljatok fel alkoholos filccel két házat! Azért hívjuk betűháznak őket, mert telis-tele vannak betűvel..., mindenhol.

2. Most fogjátok az ollót, és vágjátok ki mindkettőt! Ha akarjátok, rajzolhattok még felhőket, Napot a leeső újságpapírra, és azt is kivághatjátok. A hulladékot dobjátok a kukába!

3. Ragasszátok fel a színezett lapra a házakat, és ha rajzoltatok, a felhőket, Napot is!

4. Képzeljétek el, hogy ezekből a betűházból nem füst száll fel, hanem betűk... A betűk pedig neveket vagy üzeneteket írnak ki az égre... Gondolkodjatok el: a ti betűházaitok milyen feliratot „füstölnének” az égre? Írjátok fel! A felhőkből sem vízcseppek hullanak ám! Számok, apró betűk öntözhetik a földeket....

5. Rajzoljátok meg a házak környezetét! Kerítést, fákat, madarakat, lepkéket, dombokat, repülőket, amit csak akartok!

7. Most vegyétek elő a színes filctollakat! Színezzétek a formákat, a kedvete szerint!

8. Tegyétek szorosan egymás mellé a rajzokat a földre! Nézzük meg együtt! Micsoda gyönyörű betű-utcát építettünk közösen! Kinek melyik tetszik a legjobban? Miért? Próbáljátok meg elolvasni a kéményből jövő üzeneteket! (Érdekes így, frízyszerűen kitenni a folyosón vagy az osztályteremben.)

Csak egy kicsit kellene átstrukturálni a pedagógiai gondolkodásunkat, a szociális kompetenciafejlesztés felé. Örömtelibb lenne az iskola nemcsak nekünk, hanem a gyerekeknek is.

